

Procesiunea cu Cinstitele Daruri

Ritualul central al Intrării Mari îl constituie procesiunea cu darurile de pâine și vin care începe de la Proscomidiar, continuă prin biserică și se încheie cu așezarea darurilor pe Sfânta Masă. Acest ritual dă sensul întregii părți a Liturghiei cunoscută sub denumirea de Intrarea Mare ca actualizare a luării pâinii și vinului de către Mântuitorul Hristos la Cina cea de Taină.

Căderea simbolizează jertfa bine primită de Dumnezeu

Un rol important în procesiunea cu Cinstitele Daruri îl are căderea. Astfel aducerea darurilor este pregătită de tamâierea altarului, iconostasului și a credincioșilor. Cădelnița este purtată în procesiune iar darurile sunt cădite după așezarea lor pe Sfânta Masă.

Credinciosul ortodox de azi, familiarizat cu folosirea din plin a tamâiei în slujbă ar putea fi surprins să afle că mult timp tamâia nu a fost acceptată în cultul creștin fiind asociată cu jertfele păgâne, idolești. Doar din secolul al IV-lea, când nu mai era pericolul confuziei cu jertfele păgâne, tamâia este introdusă în cult ajungând curând un element important al slujirii creștine.

Transformarea prin arderea tamâiei a materiei brute în bună-mireasmă ce se înalță la cer este un simbol al jertfei bine-primate de Dumnezeu la care suntem chemați fiecare. Dar noi știm că singura jertfă plăcută lui Dumnezeu este cea a lui Hristos Care S-a dat pe Sine Însuși pentru viața lumii și ne-a adunat pe toți în jertfa Sa. De aceea numai în Hristos și în puterea Duhului Sfânt pe care El ni L-a dăruit putem ca „pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră” să i-o aducem lui Dumnezeu jertfă „întru miros de bună mireasmă duhovnicească”. Intrarea Mare exprimă tocmai actul nostru jertfelnic de a-i oferi lui Dumnezeu ofranda vieții noastre ca participare la jertfa lui Hristos. De aceea căderea pregătește și însoțește acest ritual întărindu-i simbolismul.

Inițial se tamâiau doar Cinstitele Daruri înainte de ridicarea lor de la Proscomidiar și după așezarea lor pe Sfânta Masă, cădelnița fiind purtată în procesiune. În urma Proscomidiei Cinstitele Daruri sunt chipuri (antitypa) ale Trupului și Sângelui Domnului iar pe Sfântul Disc este așezată simbolic întreaga Biserică în jurul lui Hristos în stare de jertfă. Tamâierea lor arată și cinstirea pe care le-o acordăm dar sensul principal rămâne cel de jertfă bine primită de Dumnezeu. De aceea ulterior s-a adăugat căderea altarului, a iconostașului și a credincioșilor. În vechime căderea o făcea diaconul, rânduiala păstrată de ruși până astăzi. La noi, ca de altfel și la greci, s-a luat obiceiul ca să cădească protosul.

Dincolo de semnificația sa simbolică, buna mireasmă a tamâiei, împletindu-se cu cântarea lină a Heruvicului, cu lumina caldă a candelor și a lumânărilor se adaugă frumuseții lumii transfigurate de har revelată de arhitectura locașului, de icoane și fresce, antrenând participarea noastră totală, nu numai cu mintea ci și cu inima și cu toate simțurile trupești la taina jertfei, lepădând toată grija lumească pentru a-L primi pe Împăratul tuturor.

Spălarea mâinilor arată curăția cerută celor ce slujesc

Atunci când slujește episcopul, după cădere, ca o pregătire pentru aducerea sfintei jertfe, acesta își spală mâinile, semn al curăției cerută celor ce slujesc la altar. Până în secolul al XII-lea își spălau mâinile atât episcopul cât și preoții, dar numai după așezarea darurilor pe Sfânta Masă. Din secolele XII-XIII spălarea pe mâini a preoților se mută înainte de Proscomidie, în cadrul intrării Mari spălându-se numai episcopul sau preotul protos în cazul în care nu slujea episcopul. Din secolul al XVI-lea numai episcopul se mai spală în acest moment al slujbei.

La procesiune mult timp au participat numai diaconii

Liturghia fiind Taina Bisericii și Taina lui Hristos, Taina împlinirii Bisericii ca Trup al lui Hristos, ne descoperă chipul Bisericii pe care această este chemată să-l realizeze în viața sa. De aceea slujirea liturgică trebuie să exprime locul și funcția fiecărui mădular în Biserică. În acest sens procesiunea cu darurile de pâine și vin a fost înțeleasă la început ca ținând de specificul slujirii diaconilor .

Din cartea Faptele Apostolilor (6,1-6) aflăm că instituirea diaconilor în Biserică s-a făcut în vederea slujirii la mese. Această slujire culminează în slujirea la Masa Domnului, adică la Sfânta Liturghie. Astfel diaconii, slujitori prin excelență, sunt cei care se ocupă în mod normal de partea materială, de asigurarea celor necesare slujbei și a condițiilor pentru buna desfășurare a acesteia, ajutând protosul. Pe de altă parte episcopul și preoții sunt cei ce se roagă în numele poporului lui Dumnezeu. Aceste realități erau înțelese și trăite deplin în Biserica primară. Ca urmare diaconii erau cei care primeau darurile de pâine și vin ale credincioșilor, le pregăteau și le aduceau la altar iar episcopul sau preotul le binecuvânta. Intrarea Mare este astfel unul din momentele Liturghiei în care distincția slujirilor se manifesta cu putere, procesiunea cu Cinstitele Daruri fiind înțeleasă până în secolul al XII-lea ca ținând doar de slujirea diaconilor. Ulterior și preoții au început să participe la procesiune dar, până astăzi, numai protosul așează pe Sfânta Masă Cinstitele Daruri.

Ritualul procesiunii s-a cristalizat la Constantinopol

Cultul ortodox s-a cristalizat la Constantinopol, în special în Marea Biserică Sfânta Sofia, după secolul al XI-lea generalizându-se în întreaga lume ortodoxă. O privire istorică asupra evoluției cultului în Bizanț ne va ajuta să înțelegem mai bine rânduiala de astăzi.

Cercetarile arheologice au scos în evidență faptul că bisericile din Constantinopol aveau o încăpere distinctă, situată de regulă lângă intrare, numită skevofilachion. Aici diaconii primeau darurile credincioșilor și le pregăteau pentru jertfă. Episcopul sau preotul protos venind la Liturghie intra și își îmbrăca veșmintele în această încăpere după care rostea asupra darurilor rugăciunea punerii înainte de la Proscomidie și mergea în biserică. După plecarea catehumenilor diaconii aduceau la altar darurile ce erau primite de protos și puse pe Sfânta Masă.

Procesiunea cu Cinstitele Daruri a fost privită la început ca un act strict utilitar săvârșit de diaconi în timp ce preoții slujeau la altar. Dar treptat acest act s-a încărcat cu o tot mai mare solemnitate. Dacă inițial era săvârșită în tăcere, de la jumătatea secolului al VI-lea procesiunea este însoțită de cântarea Heruvicului.

În secolul al XII-lea la Marea Biserică Sfânta Sofia procesiunea era încă săvârșită numai de către diaconi. Ei părăseau altarul imediat după ectenia catehumenilor și se deplasau la skevofilachion de unde aduceau în procesiune mai multe Sfinte Discuri și Potire cu Cinstitele Daruri (datorită numărului mare de credincioși) cântând ei înșiși Heruvicul. Episcopul și preoții îi așteptau în altar, primeau darurile și le așezau pe Sfânta Masă în formă de cruce. Apoi le acopereau cu Sfântul Aer, purtat și el în procesiune, care avea niște dimensiuni impresionante: 1,5 m / 2,5 m.

În bisericile mici, cu puțini slujitori, în lipsa diaconului, preotul era nevoit să ia el însuși parte la procesiune încă din perioada anterioară. Dar din secolele XII-XIII, odată cu solemnizarea tot mai accentuată a ritualului Intrării Mari s-a ajuns ca preoții să participe la procesiune chiar și când nu era o nevoie practică pentru aceasta.

Generalizarea participării preoților la procesiune a dus la apariția pomenirilor în timpul acesteia, la început cu voce joasă, ca răspuns la cererea credincioșilor, pentru ca în cele din urmă să se întrerupă cântarea Heruvicului pentru a fi pomeniți cu voce tare, mai întâi demnitarii prezenți, iar mai apoi și alte categorii de clerici și credincioși.

O schimbare importantă în ritualul Intrării Mari s-a produs către secolul al XIV-lea odată cu mutarea locului săvârșirii Proscomidiei în latura de nord a altarului. Procesiunea cu Cinstitele Daruri își pierde astfel caracterul practic, procesiunea plecând de acolo unde trebuie să ajunga, adică din altar. Dar ea își păstrează și chiar își accentuează caracterul simbolic căpătând o solemnitate tot mai mare.

Procesiunea de la Liturghia arhierescă se apropie mai mult de practica veche

Diataxa (rânduiala) liturgică a Patriarhului Filotei (secolul al XIV-lea) a consacrat practica de azi în care se face distincție între Liturghia arhierescă și cea săvârșită de preot.

Liturghia arhierescă se apropie mai mult de practica veche prin faptul că episcopul nu ia parte la procesiune. După ce se spală pe mâini, el se închină în fața Sfintei Mese, își cere iertare de la clericii împreună-slujitori și de la credincioși și îi binecuvintează, apoi merge la Proscomidiar și dă Sfântul Disc arhidiaconului iar Sfântul Potir preotului protos. Aceștia pleacă în procesiune prin mijlocul bisericii fiind precedați de purtători de lumânări și de diaconi care cădesc și urmași de restul preoților. Din fața ușilor împărătești episcopul primește Cinstitele Daruri și le așează pe Sfânta Masă.

Când nu slujește episcopul toți slujitorii iau parte la procesiune. Dacă este diacon el primește Sfântul Disc de la protos care ia Sfântul Potir. Dacă diaconul lipsește protosul ia atât Sfântul Potir cât și Sfântul Disc. Apoi se pleacă în procesiune, mergând înainte cei ce poartă lumânări și cădelnița.

În ceea ce privește traseul urmat de procesiune în practica diverselor Biserici Ortodoxe locale se întâlnesc diferențe semnificative. Astfel în Biserica Ortodoxă Greacă, ieșind din altar, procesiunea înconjură naosul prin nord pentru a-l traversa apoi și a intra prin Ușile Împărătești din nou în altar, refăcându-se într-o anumită măsură traseul urmat în vechime când se pleca din skevofilachion. În practica rusească procesiunea este redusă la minim rezumându-se la trecerea pe solee, prin fața iconostașului. Noi ne aflăm oarecum la mijloc prin faptul că procesiunea trece prin naos existând însă tendința, mai ales atunci când biserica este aglomerată, de a copia practica rusească și a nu depăși soleea.

Procesiunea exprimă înălțarea Bisericii la Dumnezeu

Procesiunea din cadrul Intrării Mari, prin purtarea solemnă la altar a darurilor de pâine și vin care ne reprezintă pe noi - Biserica, ne duce înaintea lui Dumnezeu. Ea exprimă înaintarea Bisericii și înălțarea ei către Dumnezeu, mersul Bisericii către locul ce-i este gătit, adică către Scaunul lui Dumnezeu unde ne înalță Hristos. În mod deosebit la Liturghia arhierescă acest lucru este arătat prin primirea darurilor de către episcop - chipul lui Hristos și așezarea lor pe Sfânta Masă - simbol al Împărăției lui Dumnezeu. Jertfa noastră, jertfa Bisericii, este jertfa lui Hristos Care ne înalță în Împărăția Sa.